

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice] Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Justice for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości] Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

SEKCJA TRZECIA

SPRAWA NAWALNY przeciwko ROSJI (nr 2)

(Skarga nr 43734/14)

WYROK

STRASBURG

9 kwietnia 2019 r.

OSTATECZNY

09/09/2019

Wyrok ten stał się ostateczny na podstawie art. 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Nawalny przeciwko Rosji (nr 2)

Europejski Trybunał Praw Człowieka (sekcja trzecia), zasiadając jako Izba w składzie:

Vincent A. De Gaetano, *Przewodniczący*,

Branko Lubarda,

Helen Keller,

Dmitry Dedov,

Pere Pastor Vilanova,

Alena Poláčková,

Georgios A. Serghides, *sędziowie*,

i Stephen Phillips, *Kanclerz Sekcji*,

Obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 19 marca 2019 r.,

wyduje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 43734/14) przeciwko Federacji Rosyjskiej, wniesionej do Trybunału na podstawie art. 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencji”) przez obywatela rosyjskiego, p. Aleksieja Anatoljewicza Nawalnego („skarżącego”), w dniu 6 czerwca 2014 r.

2. Skarżący był reprezentowany przez p. O. Mikhaylovą, prawniczkę praktykującą w Moskwie. Rząd rosyjski („Rząd”) reprezentował p. G. Matyushkin, były przedstawiciel Federacji Rosyjskiej w Europejskim Trybunale Praw Człowieka, a później jego następca na tym stanowisku, p. M. Galperin.

3. Skarżący podniósł, że zastosowano wobec niego tymczasowy areszt domowy, ponieważ władze kierowały się celami politycznymi, co stanowi naruszenie art. 5, 10 i 18 Konwencji.

4. W dniu 3 lipca 2014 r. i 7 stycznia 2016 r. skarga została zakomunikowana Rządowi. Trybunał potraktował skargę priorytetowo na podstawie Reguły 41 Regulaminu Trybunału.

FAKTY**I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY**

5. Skarżący urodził się w 1976 r. i mieszka w Moskwie. Jest działaczem politycznym, liderem opozycji, działaczem antykorupcyjnym i popularnym blogerem.

6. W latach 2011–2012 skarżący prowadził coraz bardziej publiczną kampanię antykorupcyjną skierowaną przeciwko wysoko postawionym urzędnikom państwowym (zob. *Nawalny i Oficerow przeciwko Rosji*, skargi nr 46632/13 i 28671/14, § 15, 23 lutego 2016 r.). Zorganizował i poprowadził szereg wieców (zob. w szczególności *Nawalny przeciwko Rosji* [WI], skarga nr 29580/12 i 4 inne, 15 listopada 2018 r.), w tym zgromadzenie na Placu Błotnym w Moskwie w dniu 6 maja 2012 r. (zob. m.in., w sprawie *Frumkin przeciwko Rosji*, skarga nr 74568/12, §§ 7–65, ETPC z 2016 (fragmenty)).

7. Na początku 2012 r. skarżący zajmował się badaniem pozasłużbowej działalności szefa Komitetu Śledczego Federacji Rosyjskiej („Komitet Śledczy”), p. Bastrykina. W dniu 25 kwietnia 2012 r. Komitet Śledczy, na bezpośrednie polecenie p. Bastrykina, wszczął przeciwko skarżącemu postępowanie karne w sprawie defraudacji (patrz *Nawalny i Oficerow*, cyt. powyżej, dalej „sprawa Kirowles”). W dniu 5 lipca 2012 r. p. Bastrykin złożył publiczne oświadczenie, w którym wyraził swoją determinację w dążeniu do ścigania skarżącego. W dniu 26 lipca 2012 r. skarżący opublikował artykuł na temat p. Bastrykina, zarzucając w szczególności, że w świetle prawa krajowego jego działalność gospodarcza i status rezydenta w Republice Czeskiej były niezgodne z piastowanym przez niego urzędem (tamże, §§ 30–31 i 118).

8. W dniu 4 grudnia 2012 r. Komitet Śledczy podjął decyzję o wszczęciu postępowania karnego w związku z podejrzeniem, że skarżący i jego brat dopuścili się oszustwa na szkodę spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, Multidisciplinary Processing („MPK”) i Yves Rocher Wostok, oraz dopuścili się prania dochodów pochodzących z nielegalnych transakcji. W dniu 20 grudnia 2012 r. skarżącemu postawiono zarzuty oszustwa i prania pieniędzy na podstawie art. 159.4 i 174.1 § 2 lit. a) i b) kodeksu karnego.

9. W dniu 17 grudnia 2012 roku Komitet Śledczy nakazał skarżącemu nieopuszczanie miasta Moskwy do czasu zakończenia śledztwa w celu zabezpieczenia jego stawieństwa przed śledczym. W tym samym dniu śledczy przychylił się do wniosku skarżącego o zezwolenie na podróż do obwodu moskiewskiego (poza Moskwę), z zastrzeżeniem obowiązku informowania o tym śledczego. W istotnym zakresie, postanowienie śledczego brzmiało, jak następuje:

„Należy pozytywnie rozpatrzyć wniosek [adwokata skarżącego] o umożliwienie jego klientowi A.A. Nawalnemu podróży do obwodu moskiewskiego; śledczy musi być informowany o odbywaniu [takich] podróży”.

10. W dniu 18 lipca 2013 r. Sąd Rejonowy okręgu Lenińskiego w Kirowie uznał skarżącego za winnego zorganizowania defraudacji na dużą skalę w sprawie Kirowles i wymierzył mu karę pięciu lat pozbawienia wolności w zawieszeniu. Trybunał następnie stwierdził, że postępowanie to zostało przeprowadzone z naruszeniem art. 6 Konwencji (zob. *Nawalny i Oficerow*, cyt. powyżej, §§ 102–21).

11. W dniu 13 stycznia 2014 r. skarżący poinformował śledczego, że podróżował do obwodu moskiewskiego przed świętami i podczas świąt noworocznych. Tego samego dnia Komitet Śledczy unieważnił jego zezwolenie na podróż do obwodu moskiewskiego i nakazał mu zwrócić się do śledczego o uprzednią zgodę na taką podróż. Skarżący otrzymał również ostrzeżenie z powodu podróży do obwodu moskiewskiego, którą odbył bez odpowiedniej zgody od prowadzącego śledztwo.

12. W dniu 14 stycznia 2014 r. Komitet Śledczy odrzucił nowy wniosek skarżącego o zezwolenie na podróż do obwodu moskiewskiego.

13. W dniu 31 stycznia 2014 r. skarżący złożył do Sądu Rejonowego dla okręgu Basmanij w Moskwie na podstawie art. 125 Kodeksu postępowania karnego zażalenie dotyczące zakazu podróżowania. Rozpoznanie zażalenia kilkakrotnie odraczano z powodu nieobecności stron i nieprzedstawienia przez organ prowadzący postępowanie dokumentów z akt sprawy karnej.

14. W dniu 24 lutego 2014 r. skarżący udał się do Sądu Rejonowego dla okręgu Zamoskworeckiego w Moskwie w celu wzięcia udziału w publicznym ogłoszeniu wyroku w sprawie karnej dotyczącej wiecu politycznego z 6 maja 2012 r. na Placu Błotnym, ale został zatrzymany przed budynkiem sądu. Po raz drugi został aresztowany tego samego dnia podczas demonstracji w centrum Moskwy przeciwko wyrokom skazującym we wspomnianej sprawie karnej. Został oskarżony o naruszenie przepisów dotyczących organizacji demonstracji oraz o rzekome niezastosowanie się do zgodnych z prawem poleceń policji i został uznany za odpowiedzialnego za te wykroczenia administracyjne na podstawie art. 20.2 i 19.3 Kodeksu wykroczeń administracyjnych.

15. W dniu 26 lutego 2014 r. Komitet Śledczy zwrócił się do Sądu Rejonowego okręgu Basmanij o umieszczenie skarżącego w areszcie domowym do czasu zakończenia śledztwa. Skarżący sprzeciwił się temu i odniósł się do swojego zażalenia z dnia 31 stycznia 2014 r. Wniósł o utrzymanie nakazu dotyczącego miejsca pobytu lub ewentualnie o wpłacenie kaucji w wysokości 500 000 rubli (RUB).

16. W dniu 28 lutego 2014 r. Sąd Rejonowy okręgu Basmanij nakazał umieszczenie skarżącego w areszcie domowym do dnia 28 kwietnia 2014 r. z powodu ryzyka, że może on zbiec, kontynuować działalność przestępczą, grozić świadkom i innym uczestnikom postępowania karnego, niszczyć dowody lub w inny sposób utrudniać funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Sąd odniósł się również do jego przeszłości kryminalnej po sprawie Kirowles i jego niedawnego skazania za wykroczenia administracyjne (zob. par. 14 powyżej). Nałożył na skarżącego szereg warunków na okres jego aresztu domowego, w szczególności:

„– [zabronione jest] opuszczanie lub zmiana [adresu zameldowania] bez zezwolenia śledczego [...];

- kontaktowanie się z kimkolwiek, z wyjątkiem najbliższej rodziny w rozumieniu przepisów prawa, obrońcy reprezentującego go w sprawie karnej oraz [urzędników prowadzących dochodzenie];
- odbieranie lub wysyłanie wszelkiej korespondencji, w tym listów, telegramów, paczek i wiadomości e-mail;
- korzystanie z jakichkolwiek środków łączności lub internetowej sieci telekomunikacyjnej;
- składanie oświadczeń, deklaracji, występowanie lub udzielanie komentarzy w związku z niniejszą sprawą karną w mediach”.

17. W dniu 3 marca 2014 r. skarżący został umieszczony pod nadzorem Wydziału Wykonywania Orzeczeń. Powiadomiono go o warunkach aresztu domowego i założono mu elektroniczny nadajnik monitorujący. Skarżący przez cały okres aresztowania przebywał w swoim dwupokojowym mieszkaniu, w którym mieszkał wraz z żoną i dwójką dzieci. Nie wolno mu było chodzić do pracy, na spacer, załatwiać spraw ani opuszczać mieszkania w żadnym innym celu niż uczestniczenie w czynnościach procesowych w jego sprawie karnej i sporadyczne wizyty lekarskie.

18. W dniu 24 marca 2014 r. Sąd Miejski w Moskwie (*Moscow City Court*) oddalił zażalenie skarżącego na areszt domowy i utrzymał w mocy środek zapobiegawczy.

19. W dniu 14 kwietnia 2014 r. sprawa karna skarżącego została przekazana do Sądu Rejonowego okręgu Zamoskworeckiego w Moskwie.

20. W dniu 21 kwietnia 2014 r. Sąd Rejonowy okręgu Basmanny odmówił rozpatrzenia zażalenia skarżącego na zakaz podróży do obwodu moskiewskiego. Odmówił uznania swojej jurysdykcji na rzecz Sądu Rejonowego okręgu Zamoskworeckiego z uwagi na to, że sprawa karna została już tam przedłożona i zakończył postępowanie. Skarżący wniósł odwołanie od tej decyzji.

21. W dniu 24 kwietnia 2014 r. sąd rejonowy przeprowadził wstępne przesłuchanie i przedłużył areszt domowy skarżącego do dnia 14 października 2014 r., oddalając jego apelację. Skarżący nie odwołał się od zasądzonego przedłużenia.

22. W dniu 28 kwietnia 2014 r. Sąd Rejonowy okręgu Zamoskworeckiego przekazał sprawę skarżącego do dalszego rozpatrzenia, a 18 czerwca 2014 r. decyzja ta została utrzymana w mocy przez sąd miejski w Moskwie.

23. W dniu 1 sierpnia 2014 r., po złożeniu przez prokuratora wniosku o umieszczenie skarżącego w areszcie tymczasowym, Sąd Rejonowy okręgu Zamoskworeckiego przeprowadził kontrolę środka zapobiegawczego. Uznał, że okoliczności uzasadniające areszt domowy, w tym szczególne ograniczenia, pozostały niezmiennione i nie znalazł powodów do zarządzenia tymczasowego aresztowania. Sąd oddalił wniosek skarżącego o zezwolenie na codzienne spacer.

24. W dniu 4 sierpnia 2014 r. Sąd Miejski w Moskwie utrzymał w mocy decyzję Sądu Rejonowego okręgu Basmanny z dnia 21 kwietnia 2014 r.

o zakończeniu postępowania w sprawie zażalenia skarżącego na zakaz podróżowania.

25. W dniu 14 sierpnia 2014 r. Sąd Rejonowy okręgu Zamoskworeckiego rozpoczął rozpatrywanie sprawy karnej skarżącego. W tym samym dniu sąd przedłużył areszt domowy skarżącego, na co skarżący nie złożył zażalenia.

26. W dniu 21 sierpnia 2014 r. Sąd Rejonowy okręgu Zamoskworeckiego zmienił warunki aresztu domowego skarżącego, jak następuje:

„Wniosek [skarżącego] powinien zostać uwzględniony, a zakaz komunikowania się nałożony w momencie wydania nakazu zastosowania wobec niego aresztu domowego [powinien] zostać zniesiony, [oraz] należy wyjaśnić, że [skarżący] ma zakaz porozumiewania się w jakiegokolwiek formie z osobami [mającymi status] świadków w tej sprawie karnej”.

27. W dniu 10 października 2014 r. Sąd Rejonowy okręgu Zamoskworeckiego przedłużył areszt domowy skarżącego po uchyleniu zakazu „składania oświadczeń, deklaracji, występowani[a] lub udzielani[a] komentarzy w związku z niniejszą sprawą karną w mediach” na podstawie tego, że nie był on zgodny z art. 107 Kodeksu postępowania karnego. Jednocześnie wśród zakazanych środków łączności wymienił radio i telewizję. Odmówił skarżącemu możliwości chodzenia do pracy, wychodzenia na spacer czy odbierania korespondencji. Skarżący bez powodzenia wniósł odwołanie.

28. W dniu 30 grudnia 2014 r. skarżący i jego brat zostali uznani za winnych prania pieniędzy i defraudacji pieniędzy MPK i Yves Rocher Wostok, i zostali skazani na podstawie art. 159.4 §§ 2 i 3 oraz 174.1 § 2 lit. a) i b) Kodeksu karnego. Skarżący otrzymał wyrok w zawieszeniu na trzy i pół roku oraz grzywnę w wysokości 500 000 RUB i musiał zapłacić odszkodowanie na rzecz MPK. Sąd zarządził, że skarżący powinien pozostać w areszcie domowym. W tym dniu sąd wydał jedynie część wstępną i sentencję wyroku. Ogłoszenie wyroku w całości zostało odroczone do dnia 12 stycznia 2015 r.

29. Skarżący odwołał się od przedłużenia jego aresztu domowego w dniu 31 grudnia 2014 r.

30. W dniu 5 stycznia 2015 r. skarżący wydał publiczne oświadczenie, w którym odmówił zastosowania się do warunków aresztu domowego, powołując się w szczególności na fakt, że nie doręczono mu pisemnego postanowienia o przedłużeniu aresztu, mimo że od decyzji sądu upłynęło pięć dni. Skarżący zilustrował swoje oświadczenie zdjęciem rozciętej „bransoletki” dozoru elektronicznego. Nikt go nie zatrzymywał ani nie karał, gdy wychodził z mieszkania, by udać się do swojego biura.

31. W dniu 14 stycznia 2015 r. Sąd Rejonowy okręgu Zamoskworeckiego odmówił rozpoznania zażalenia skarżącego na przedłużenie jego aresztu domowego w dniu 30 grudnia 2014 roku z uwagi na to, że środek ten został orzeczony w wyroku w przedmiocie sprawy karnej i nie był decyzją

procesową dotyczącą kwestii przedprocesowych. Skarżący bez powodzenia wniósł odwołanie.

32. W dniu 17 lutego 2015 r. Sąd Miejski w Moskwie utrzymał w mocy wyrok pierwszej instancji, z wyjątkiem części nakładającej grzywnę i zasądzającej odszkodowanie na rzecz MPK, która została uchylona.

33. W dniu 27 kwietnia 2015 r. skarżący wniósł skargę kasacyjną.

34. W dniu 26 czerwca 2015 r. Sąd Miejski w Moskwie odmówił zgody na wniesienie skargi kasacyjnej.

II. WŁAŚCIWE RAMY PRAWNE I PRAKTYKA

35. Rosyjski Kodeks postępowania karnego, obowiązujący od 1 lipca 2002 r., przewiduje, oprócz zatrzymania, następujące środki przymusu lub środki zapobiegawcze: zobowiązanie do nieopuszczania miasta lub regionu, poręczenie osobiste, kaucję, areszt domowy, dozór wojskowy oraz dozór nieletnich (art. 98).

36. Artykuł 102 Kodeksu stanowi, że podejrzanego lub oskarżonego można zwolnić za pisemnym zobowiązaniem do nieopuszczania określonego obszaru (miejsca pobytu stałego lub czasowego) bez zezwolenia organów śledczych lub sądu ani za zobowiązaniem do odpowiedzi na wezwania organów śledczych i sądu oraz do nieingerowania w postępowanie w danej sprawie karnej.

37. Artykuł 107 Kodeksu stanowi, że areszt domowy oznacza całkowite lub częściowe odizolowanie podejrzanego lub oskarżonego w jego miejscu zamieszkania. Wobec podejrzanego lub oskarżonego można zastosować areszt domowy na podstawach i w trybie określonym w kodeksie postępowania w sprawach o pozbawienie wolności, z uwzględnieniem wieku, stanu zdrowia, sytuacji rodzinnej i innych okoliczności (art. 107 § 1). Początkowy okres zatrzymania nie może przekraczać dwóch miesięcy, ale może zostać przedłużony na takich samych warunkach jak w przypadku nakazu aresztowania (art. 107 §§ 2 i 3). W zależności od powagi zarzutów, charakteru podejrzanego lub oskarżonego oraz okoliczności faktycznych sprawy sąd może zastosować w trakcie aresztu domowego jedno lub więcej z następujących ograniczeń: (i) dotyczących opuszczenia lokalu, (ii) porozumiewania się z niektórymi osobami, (iii) wysyłania i odbierania korespondencji pocztą lub telegrafem oraz (iv) korzystania z wszelkich środków łączności i Internetu (art. 107 §§ 7 i 8). W decyzji o umieszczeniu podejrzanego lub oskarżonego w areszcie domowym należy określić, jakie ograniczenia zostały nałożone, oraz wyznaczyć organ nadzorujący, który dopilnuje przestrzegania ograniczeń (art. 107 §§ 8–10). Od decyzji sądu o zastosowaniu wobec danej osoby aresztu domowego można się odwołać do sądu wyższej instancji w ciągu trzech dni w ramach tej samej procedury, co w przypadku odwołania od decyzji o pozbawieniu wolności. Sąd wyższej

instancji musi rozstrzygnąć odwołanie w terminie trzech dni od daty jego wniesienia (art. 107 § 3 i 108 § 11).

PRAWO

I. DOMNIEMANE NARUSZENIE ART. 5 KONWENCJI

38. Skarżący złożył skargę na podstawie art. 5 ust. 1 i 3 Konwencji na umieszczenie go w areszcie domowym na okres dziesięciu miesięcy. Podniósł, że decyzja ta była arbitralna i zbędna do celów jego postępowania karnego i miała na celu odsunięcie go od życia publicznego i od działalności politycznej. Zarzucił również, że od 30 grudnia 2014 r. areszt domowy został przedłużony bez żadnej podstawy prawnej i bez wydania dokumentu, który mógłby służyć jako podstawa do odwołania. Skarżył się również, że nie był w stanie skutecznie zakwestionować zgodności aresztu domowego z prawem, co stanowiło naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji. Artykuł 5, w odpowiednim zakresie, ma następujące brzmienie:

„1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo:

a) zgodnego z prawem pozbawienia wolności w wyniku skazania przez właściwy sąd;

b) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w przypadku niepodporządkowania się wydanemu zgodnie z prawem orzeczeniu sądu lub w celu zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku;

c) zgodnego z prawem zatrzymania lub aresztowania w celu postawienia przed właściwym organem, jeżeli istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zagrożonego karą lub, jeśli jest to konieczne, w celu zapobieżenia popełnienia takiego czynu lub uniemożliwienia ucieczki po jego dokonaniu;

[...]

3. Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego artykułu powinien zostać niezwłocznie postawiony przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej i ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.

4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem. [...]”

A. Dopuszczalność

39. Rząd zarzucił, że skarżący nie wyczerpał krajowych środków odwoławczych w związku ze swoim zażaleniem dotyczącym przebywania w areszcie domowym, w szczególności dlatego, że nie odwołał się od dwóch postanowień o przedłużeniu aresztu. Skarżący sprzeciwił się twierdząc, że odwołał się od pierwotnej decyzji o zastosowaniu wobec niego aresztu domowego i że Sąd Miejski w Moskwie oddalił jego odwołanie w dniu 24 marca 2014 r. W istocie nie wniósł odwołania od pierwszego i drugiego postanowienia o przedłużeniu aresztu z uwagi na ryzyko zastąpienia aresztu domowego aresztem tymczasowym. Odwołał się jednak od trzeciego przedłużenia aresztu z dnia 10 października 2014 r. i kolejnego z dnia 19 grudnia 2014 r., ale oba odwołania zostały oddalone. Odwołał się również od ostatniego przedłużenia aresztu z dnia 30 grudnia 2014 r., które nie zostało rozpoznane z uwagi na to, że przedłużenie zostało zarządzone w wyroku co do przedmiotu sprawy, a nie w odrębnej decyzji.

40. Trybunał przypomina, że zasada wyczerpania krajowych środków odwoławczych, o której mowa w art. 35 ust. 1 Konwencji, wymaga, aby skarżący najpierw skorzystali ze środków odwoławczych przewidzianych w krajowym porządku prawnym, zwalniając tym samym państwa z odpowiadania za swoje działania przed Europejskim Trybunałem, dopóki nie mają możliwości naprawienia szkody w ramach własnego systemu prawnego. Zasada ta opiera się na założeniu, że krajowy system prawny zapewnia skuteczny środek odwoławczy w odniesieniu do domniemanego naruszenia. Na Rządzie powołującym się na niewyczerpanie środków spoczywa ciężar dowodu mającego przekonać Trybunał, że skuteczny środek odwoławczy był dostępny zarówno w teorii jak i w praktyce w odpowiednim czasie, to znaczy, że skarżący miał do niego dostęp, a środek mógł zapewnić zadośćuczynienie w odniesieniu do skarg skarżącego i dawał rozsądne perspektywy powodzenia. Jednakże, po spełnieniu tego ciężaru dowodu, do skarżącego należy wykazanie, że środek odwoławczy przedstawiony przez Rząd został w rzeczywistości wyczerpany lub był z jakiegoś powodu nieadekwatny i nieskuteczny w szczególnych okolicznościach sprawy, lub że istniały szczególne okoliczności zwalniające go z tego wymogu (zob. m.in. *Akdivar i Inni przeciwko Turcji*, 16 września 1996 r., § 68, *Zbiór Wyroków i Decyzji* 1996-IV, oraz *Parrillo przeciwko Włochom* [WI], skarga nr 46470/11, § 87, 27 sierpnia 2015 r.).

41. Stosowanie tej zasady musi jednak należycie uwzględniać fakt, że jest ona stosowana w ramach mechanizmu ochrony praw człowieka, który Układające się Strony zgodziły się ustanowić. W związku z tym Trybunał uznał, że art. 35 musi być stosowany z pewną dozą elastyczności i bez nadmiernego formalizmu. Uznał ponadto, że zasada wyczerpania krajowych środków odwoławczych nie jest ani bezwzględna, ani nie może być stosowana automatycznie; przy sprawdzaniu, czy zasada ta została

zachowana, należy wziąć pod uwagę szczególne okoliczności danej sprawy. Oznacza to między innymi, że Trybunał musi w sposób realistyczny uwzględnić nie tylko istnienie formalnych środków odwoławczych w porządku prawnym danej Układającej się Strony, ale także ogólny kontekst prawny i polityczny, w którym one funkcjonują, jak również sytuację osobistą skarżącego (zob. *Akdivar i Inni*, cyt. powyżej, § 69; *Salah Sheekh przeciwko Niderlandom*, skarga nr 1948/04, § 121, 11 stycznia 2007 r.; oraz *Hadżimejlić i Inni przeciwko Bośni i Hercegowinie*, skargi nr 3427/13, 74569/13 i 7157/14, § 45, 3 listopada 2015 r.).

42. W niniejszej sprawie skarżący odwołał się od umieszczenia go w areszcie domowym, korzystając z procedury przewidzianej prawem i wskazanej przez Rząd jako skuteczny środek odwoławczy. Z procedury tej skorzystał również w celu odwołania się od dwóch z czterech postanowień o przedłużeniu aresztu, co istotne – stanowiących dwa ostatnie [postanowienia]. Jego odwołania zostały oddalone w terminach wskazanych w par. 39 powyżej. Trybunał zauważa, że skarżący przebywał w areszcie domowym przez dziesięć miesięcy, podczas których podstawy i powody zastosowania tego środka były badane przez właściwe sądy co najmniej dziesięć razy: pięciokrotnie przy zarządzaniu i przedłużaniu aresztu domowego, trzykrotnie przy rozpatrywaniu wspomnianych wcześniej odwołań skarżącego oraz co najmniej dwukrotnie przy rozpatrywaniu wniosków organów śledczych o zamianę aresztu domowego na tymczasowe aresztowanie. Ponadto skarżący podniósł tę samą kwestię podczas rozpraw sądowych dotyczących przedmiotu sprawy. Trybunał uważa, że decyzja skarżącego o niezłożeniu odwołania od dwóch pierwszych postanowień o przedłużeniu aresztu nie daje wystarczających podstaw do stwierdzenia, że nie zastosował się on do zasady wyczerpania krajowych środków odwoławczych. Dochodząc do tego wniosku Trybunał bierze pod uwagę ryzyko zastąpienia aresztu domowego zatrzymaniem, przy czym uwzględnienie to było trafne, jak wynika z wniosków organów śledczych. Trybunał oddala zatem zastrzeżenie Rządu dotyczące niewyczerpania krajowych środków odwoławczych.

43. Trybunał zauważa, że ta część skargi nie jest w sposób oczywisty nieuzasadniona w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a) Konwencji. Nadto Trybunał zauważa, że nie jest ona niedopuszczalna na żadnej innej podstawie. Należy zatem uznać ją za dopuszczalną.

B. Przedmiot skargi

1. Stanowiska stron

a) Rząd

44. Rząd zakwestionował argument skarżącego, zgodnie z którym areszt domowy stanowił pozbawienie wolności w rozumieniu art. 5 Konwencji.

Rząd zasugerował, że środek ten powinien zostać zbadany jako ograniczenie swobody przemieszczania się na podstawie art. 2 Protokołu nr 4 do Konwencji. W każdym razie Rząd uznał, że środek przymusu był uzasadniony z uwagi na wcześniejsze naruszenie nakazu dotyczącego miejsca pobytu skarżącego. Rząd podniósł, że chociaż postanowienie śledczego o zastosowaniu pisemnego zobowiązania do nieopuszczania miasta Moskwy z dnia 17 grudnia 2012 r. może być „interpretowane na różne sposoby”, nie zwalniało ono skarżącego z uzyskania uprzedniej zgody śledczego na podróż do obwodu moskiewskiego. Rząd utrzymywał, że wymóg uprzedniej zgody określony w art. 102 kodeksu postępowania karnego pozostał aktualny niezależnie od decyzji śledczego z dnia 17 grudnia 2012 r. Rząd podniósł, że uchylenie tej decyzji przez samego śledczego w dniu 13 stycznia 2014 r. potwierdza ich argumentację. Rząd wskazał również, że skarżący nie udał się do biura śledczego w celu zapoznania się z aktami sprawy karnej w dniu 19 grudnia 2013 r.

45. Rząd zarzucił zatem, że w dniach 19 grudnia 2013 r., 2–8 stycznia 2014 r. oraz 12 stycznia 2014 r. skarżący odbył podróż do obwodu moskiewskiego z naruszeniem środka zapobiegawczego. Z tego powodu Rząd twierdził, że areszt domowy skarżącego był uzasadniony jego własnym zachowaniem, jego charakterem i charakterem stawianych mu zarzutów.

46. W celu potwierdzenia, że skarżący rzeczywiście odbył te podróże, Rząd przedstawił raporty z obserwacji policyjnych wykazujące, że policja ściśle monitorowała jego ruchy w okresie obowiązywania nakazu dotyczącego miejsca pobytu. Rząd przyznał się do pozyskiwania i przechowywania informacji dotyczących jego podróży oraz podróży jego rodziny, w tym rejestrów hotelowych, pokwitowań płatności, materiałów wideo i fotograficznych, a także informacji zebranych w rozmowach z pracownikami hotelu i innymi osobami.

47. Rząd stwierdził, że postępowanie w sprawie kontroli stosowania środka zapobiegawczego było zgodne z zasadami kontrydiktoryjności i równości stron. Skarżący i jego adwokat byli obecni podczas postępowania i mieli możliwość przedstawienia dowodów i argumentów w swojej sprawie. Co do postępowania po zażaleniu skarżącego z 31 stycznia 2014 r., było ono kilkakrotnie odraczane z powodu nieobecności stron i nieprzedłożenia przez organ prowadzący postępowanie dokumentów z akt sprawy karnej. Zażalenie to zostało rozpatrzone i oddalone w dniu 21 kwietnia 2014 r., która to decyzja została utrzymana w mocy na skutek odwołania w dniu 4 sierpnia 2014 r.

48. W odniesieniu do okresu aresztu domowego skarżącego po ogłoszeniu wyroku w dniu 30 grudnia 2014 r., Rząd podniósł, że kodeks postępowania karnego nie ograniczał stosowania nakazu aresztu domowego po ogłoszeniu pierwszego orzeczenia, chociaż taki zakaz był przewidziany w przypadku zatrzymania (art. 311 kodeksu). Tytułem żądania ewentualnego Rząd twierdził, że ten okres zatrzymania powinien być objęty zakresem art. 5 ust. 1 lit. a) Konwencji.

b) Skarżący

49. Skarżący zakwestionował stwierdzenie Rządu, że przebywanie w areszcie domowym nie stanowiło pozbawienia wolności w rozumieniu art. 5 ust. 1 Konwencji. Zwrócił uwagę, że zgodnie z prawem krajowym okres aresztu domowego zalicza się na poczet kary, jeśli dana osoba zostałaby skazana. Powołał się również na orzecznictwo Trybunału uznające areszt domowy za formę pozbawienia wolności. Ponadto zakres środka przymusu zastosowanego wobec niego osobiście był szczególnie szeroki, zważywszy na odmowę pozwolenia mu na opuszczenie mieszkania w celu odbycia spaceru lub załatwienia jakiejkolwiek sprawy innej niż udział w czynnościach dochodzeniowych lub rozprawach sądowych.

50. Skarżący twierdził, że w jego przypadku areszt domowy został nakazany niezgodnie z prawem oraz bez podania istotnych i wystarczających powodów. Argumentował, że podstawy wskazane przez sąd były nieuzasadnione i błędne pod względem faktycznym. W szczególności sąd oparł się na wyroku skazującym wydanym w innej sprawie, chociaż miał on miejsce siedem miesięcy wcześniej i był znany w momencie wyboru pierwszego środka zapobiegawczego – zobowiązania do nieopuszczania Moskwy. W odniesieniu do pierwszej sprawy karnej nie zaszły żadne zmiany, które uzasadniałyby oparcie się na tym wyroku skazującym z lutego 2014 r.

51. Co do odniesienia do wykroczenia administracyjnego, odnośny wyrok nie wszedł jeszcze w życie w czasie, gdy sąd zarządził areszt domowy, a zatem nie mógł stanowić podstawy do zmiany środka zapobiegawczego. Ponadto skarżący zakwestionował stwierdzenie, że naruszył swoje zobowiązanie do nieopuszczania Moskwy. Podkreślił, że śledczy zezwolił na podróż do obwodu moskiewskiego, pod jedynym warunkiem poinformowania o tym śledczego, co skarżący uczynił. Skarżący zakwestionował twierdzenie Rządu, że zezwolenie śledczego na podróż do obwodu moskiewskiego nie zwalniało go z obowiązku uzyskania oddzielnej, uprzedniej zgody przed każdą podróżą – w przeciwnym razie śledczy nie udzieliłby mu zezwolenia w pierwszej kolejności. Wreszcie, odnosząc się do uwagi Rządu, że nie udał się do biura śledczego w dniu 19 grudnia 2013 r. w celu zapoznania się z aktami sprawy karnej, skarżący wskazał, że dostęp do takich akt jest prawem oskarżonego, a nie obowiązkiem, i tego dnia przekazał zapoznanie się z aktami swojemu obrońcy. Dlatego też jego nieobecność przy tej okazji nie mogła zostać mu przypisana jako niezastosowanie się do polecenia śledczego.

52. Ponadto skarżący podtrzymał swoje zażalenie na brak kontroli sądów nad postanowieniem o zastosowaniu wobec niego aresztu domowego, ponieważ nie dokonały one oceny argumentów przemawiających za zwolnieniem i nie rozważyły zaproponowanego przez niego łagodniejszego środka zapobiegawczego, w szczególności kaucji. Jeden z sądów ponadto odmówił rozpatrzenia jego zażalenia na podstawie art. 125 Kodeksu

postępowania karnego – co miało znaczenie dla wyboru środka przymusu – przekazując sprawę do sądu orzekającego w sprawie karnej.

53. W odniesieniu do okresu aresztu domowego po ogłoszeniu wyroku w dniu 30 grudnia 2014 r. skarżący podniósł, że był on arbitralny i bezprawny. Podkreślił, że został skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i dlatego nie było uzasadnione zastosowanie środka zapobiegawczego polegającego na ograniczeniu lub pozbawieniu go wolności. Sąd nie podał powodów zastosowania wobec niego aresztu domowego w oczekiwaniu na apelację i nie wydał żadnych dokumentów uzasadniających zastosowanie takiego środka zapobiegawczego. Ponadto nie było możliwości zaskarżenia tego postanowienia, a sędzia sądu rejonowego zwrócił skargę w tym zakresie bez jej rozpatrzenia. Wreszcie, środek zapobiegawczy został zarządzony na okres równoległy z karą pozbawienia wolności w zawieszeniu, która rozpoczęła bieg w tym samym dniu, 30 grudnia 2014 r.

54. Skarżący twierdził, że decyzje o zastosowaniu wobec niego aresztu domowego miały na celu wyłącznie odizolowanie go od społeczeństwa, uniemożliwienie mu udziału w wiecach opozycji i wygłaszania przemówień, wykorzystywania internetu do działalności publicznej i wpływania w inny sposób na sytuację polityczną kraju.

2. Ocena Trybunału

a) Zasady ogólne

55. Trybunał przypomina, że w art. 5 Konwencji zapisane jest prawo podstawowe, jakim jest ochrona jednostki przed arbitralną ingerencją państwa w jej prawo do wolności. Artykuł 5 ust. 1, proklamując „prawo do wolności”, odwołuje się do fizycznej wolności osoby; jego celem jest zapewnienie, aby nikt nie był pozbawiony tej wolności w sposób arbitralny. Nie dotyczy on zwykłego ograniczenia swobody przemieszczania się; takie ograniczenia są regulowane przez art. 2 Protokołu nr 4. Artykuł 5 ust. 1 lit. a) do f) zawiera wyczerpującą listę dopuszczalnych podstaw, na których osoby mogą być pozbawione wolności i żadne pozbawienie wolności nie będzie zgodne z prawem, jeśli nie mieści się w jednej z tych podstaw. W przypadkach, w których „zgodność z prawem” pozbawienia wolności jest sporna, w tym kwestia zastosowania „tryb[u] ustal[ego] przez prawo”, Konwencji zasadniczo odsyła do prawa krajowego i stwierdza obowiązek przestrzegania jego przepisów materialnych i proceduralnych. Zgodność z prawem krajowym nie jest jednak wystarczająca: Art. 5 ust. 1 wymaga ponadto, aby każde pozbawienie wolności było zgodne z celem ochrony jednostki przed arbitralnością. Podstawową zasadą jest, że żadne zatrzymanie, które jest arbitralne nie może być zgodne z art. 5 ust. 1, a pojęcie „arbitralności” w art. 5 ust. 1 rozciąga się poza brak zgodności z prawem krajowym, zatem pozbawienie wolności może być zgodne z prawem

krajowym, ale nadal arbitralne i tym samym sprzeczne z Konwencją (zob. *Creangă przeciwko Rumunii* [WI], skarga nr 29226/03, § 84, 23 lutego 2012 r.).

56. Zgodnie z ogólną zasadą zatrzymanie będzie „arbitralne”, gdy pomimo zgodności z literą prawa krajowego, wystąpił element złej wiary lub oszustwa ze strony władz (zob. *Saadi przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [WI], skarga nr 13229/03, § 69, ETPC z 2008, i sprawy tam cytowane). Warunek braku arbitralności wymaga ponadto, aby zarówno postanowienie o zatrzymaniu, jak i wykonanie zatrzymania były rzeczywiście zgodne z celem ograniczeń dozwolonych przez odpowiedni akapit art. 5 ust. 1. Ponadto musi istnieć pewien związek pomiędzy podstawą dopuszczalnego pozbawienia wolności, na którą się powołano, a miejscem i warunkami pozbawienia wolności (tamże). W kontekście lit. b), d) i e) pojęcie arbitralności obejmuje również ocenę, czy zatrzymanie było konieczne do osiągnięcia wyznaczonego celu; podobnie, zatrzymanie na podstawie art. 5 ust. 1 lit. c) musi również zawierać wymóg proporcjonalności (zob. *Ladent przeciwko Polsce*, skarga nr 11036/03, §§ 54–56, 18 marca 2008 r.).

57. Zgodnie z orzecnictwem Trybunału areszt domowy, ze względu na jego stopień i intensywność, uznawany jest za pozbawienie wolności w rozumieniu art. 5 Konwencji (zob. *Buzadji przeciwko Republice Mołdawii* [WI], skarga nr 23755/07, § 104, ETPC z 2016 (fragmenty) i sprawy tam cytowane). Trybunał uznał, że ten rodzaj pozbawienia wolności wymaga istotnych i wystarczających powodów, podobnie jak w przypadku tymczasowego aresztowania. Sprecyzował, że w orzecnictwie pojęcia „stopień” i „intensywność”, jako kryteria zastosowania art. 5, odnoszą się jedynie do stopnia ograniczenia swobody przemieszczania się, a nie do różnic w komforcie lub reżimie wewnętrznym w różnych miejscach pozbawienia wolności. Trybunał zastosowałby zatem te same kryteria pozbawienia wolności, niezależnie od miejsca, w którym skarżący został zatrzymany (tamże, §§ 113–14).

b) Zastosowanie tych zasad w niniejszej sprawie

58. Mając na uwadze okoliczności aresztu domowego skarżącego opisane w par. 16–17 powyżej w świetle orzecnictwa, o którym mowa w par. 57 powyżej, Trybunał uznaje, że poddanie go tym środkom w okresie od 28 lutego 2014 r. do 5 stycznia 2015 r., czyli przez ponad dziesięć miesięcy, stanowiło pozbawienie wolności w rozumieniu art. 5 Konwencji.

59. Pozbawienie skarżącego wolności było uzasadnione tylko wówczas, gdy było zgodne z prawem, w szczególności pod warunkiem że nie było arbitralne i że było zgodne z jedną z dopuszczalnych podstaw pozbawienia wolności wymienionych w lit. a)–f) art. 5 ust. 1, w tym przypadku prawdopodobnie w lit. b) lub c). Trybunał uważa, że okres aresztu domowego pomiędzy 30 grudnia 2014 r. a 5 stycznia 2015 r. stanowił kontynuację aresztu domowego stosowanego jako środek tymczasowy z uwagi na

określenie go przez sąd jako przedłużenia „tymczasowego aresztowania”. Nie można zgodzić się z twierdzeniem Rządu, że okres ten mieścił się w zakresie art. 5 ust. 1 lit. a), ponieważ skarżący został skazany na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu, która normalnie wiązałaby się ze zwolnieniem, a nie na areszt domowy.

60. Trybunał zauważa, że areszt domowy został zarządzony głównie z tego powodu, że skarżący naruszył poprzedni środek zapobiegawczy – zobowiązanie do nieopuszczania Moskwy podczas śledztwa, co przypuszczalnie wskazywało na ryzyko ucieczki. Wprawdzie wśród przesłanek wymieniono również ryzyko, że skarżący może wpływać na świadków, kontynuować działalność przestępczą, niszczyć dowody i utrudniać przebieg postępowania karnego, ale sąd nie wskazał żadnych konkretnych faktów – które nie zostałyby stwierdzone w ciągu poprzednich czternastu miesięcy – świadczących o pojawieniu się tego ryzyka. Trybunał zauważa natomiast, że materiał zawarty w aktach sprawy nie ujawnia żadnych wcześniejszych lub nowych okoliczności wskazujących na zamiar podjęcia przez skarżącego próby wywarcia wpływu na świadków lub nieuzasadnionego utrudniania postępowania karnego, które w tym czasie było już na zaawansowanym etapie.

61. Trybunał zauważa, że w dniu 17 grudnia 2012 r. śledczy wydał decyzję zezwalającą skarżącemu na podróż do obwodu moskiewskiego, z zastrzeżeniem obowiązku zgłaszania śledczemu wszelkich takich wyjazdów. W decyzji nie sprecyzował, czy podróże należy zgłaszać przed czy po ich odbyciu; nie wymagała też od skarżącego uzyskania dalszej zgody.

62. Trybunał zauważa ponadto, że w ciągu czternastu miesięcy trwania zobowiązania do nieopuszczania Moskwy, skarżący regularnie stawiał się przed śledczym i uczestniczył w czynnościach procesowych, gdy tylko było to wymagane. Skarżący podjął inicjatywę powiadomienia śledczego o swoich wyjazdach do obwodu moskiewskiego pod koniec grudnia 2013 r. i na początku stycznia 2014 r. i nic w aktach sprawy nie wskazuje na zamiar ucieczki lub innego utrudnienia postępów śledztwa poprzez odbycie tych podróży. Trybunał nie może pominąć intensywności nadzoru, któremu poddany był skarżący w okresie poprzedzającym umieszczenie go w areszcie domowym. Z informacji przedstawionych przez Rząd wynika, że władze wiedziały o jego działaniach w sposób bardzo szczegółowy i prowadziły dokładną dokumentację (zob. par. 46 powyżej). Z próbki sprawozdań z nadzoru przekazanych Trybunałowi wynika, że sporne wyjazdy miały charakter rodzinnych wycieczek, niezwiązanych z przedmiotową sprawą karną.

63. Trybunał nie widzi żadnego rozsądnego wyjaśnienia, dlaczego Sąd Rejonowy okręgu Basmannyj, mając pełną wiedzę o tych okolicznościach, poparł pogląd, że skarżący naruszył swoje zobowiązanie lub że jego zachowanie uzasadniało pozbawienie go wolności. W świetle całego materiału znajdującego się w aktach sprawy Trybunał uważa, że sądy

krajowe nie miały powodów natury karnoprosesowej, które wymagały zamiany zobowiązania na areszt domowy. Areszt domowy został zatem orzeczony wobec skarżącego niezgodnie z prawem. Zauważając, że przyczyny przedłużenia postanowienia o zastosowaniu wobec niego aresztu domowego, w tym orzeczonego w wyroku z dnia 30 grudnia 2014 r., były zasadniczo takie same jak w postanowieniu początkowym, Trybunał uznaje, że sytuacja bezprawna trwała przez cały okres aresztu domowego. Zatrzymanie skarżącego nie spełniało zatem wymogów „zgodności z prawem” określonych w orzecznictwie Trybunału dotyczącym słów „ustalonym przez prawo” w art. 5 ust. 1 Konwencji. W świetle tego stwierdzenia nie jest konieczne badanie, czy władze przedstawiły istotne i wystarczające powody uzasadniające czas trwania tego środka lub czy zagwarantowały skarżącemu prawo do przeprowadzenia skutecznej kontroli tego środka zapobiegawczego.

64. Trybunał stwierdza, że doszło do naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji i uznaje, że nie ma potrzeby rozpatrywania skarg na podstawie art. 5 ust. 3 i 4.

II. DOMNIEMANE NARUSZENIE ART. 10 KONWENCJI

65. Skarżący podniósł, że decyzja o zastosowaniu wobec niego aresztu domowego, a w szczególności nałożone na niego w tym czasie ograniczenia, zostały zastosowane w celu uniemożliwienia mu prowadzenia działalności publicznej i politycznej. Skarżący powołał się na art. 10 Konwencji, który stanowi:

„1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsięwzięciom radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.

2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej”.

A. Dopuszczalność

66. Trybunał zauważa, że skarga ta nie jest w sposób oczywisty nieuzasadniona w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a) Konwencji. Nadto Trybunał zauważa, że nie jest ona niedopuszczalna na żadnej innej podstawie. Należy zatem uznać ją za dopuszczalną.

B. Przedmiot skargi

1. Stanowiska stron

a) Rząd

67. Rząd twierdził, że wolność wyrażania opinii przez skarżącego nie została ograniczona w okresie jego aresztu domowego, ponieważ nadal mógł on korzystać z tego prawa za pośrednictwem swoich przedstawicieli i członków rodziny. Rząd powołał się na artykuł prasowy napisany przez skarżącego, opublikowany w „New York Timesie” w dniu 20 marca 2014 r., oraz na wpisy dokonane w jego imieniu na różnych stronach mediów internetowych w czasie, gdy przebywał on w areszcie domowym.

68. Rząd stwierdził, że ograniczenia nałożone na skarżącego miały na celu uniemożliwienie mu komentowania sprawy karnej w mediach. Wyjaśnił, że zakaz kontaktowania się z kimkolwiek poza członkami najbliższej rodziny, obrońcą, śledczymi i organem nadzoru spowodował, że skarżący nie mógł w szczególności publicznie wypowiadać się na temat toczącego się postępowania karnego. Było to konieczne dla prawidłowego przebiegu postępowania, a mianowicie zapobieżenia ucieczce skarżącego i wywierania przez niego wpływu na świadków i ofiary.

b) Skarżący

69. Skarżący zarzucił, że ograniczenia swobody wyrażania opinii nałożone jako warunek jego aresztu domowego były niezgodne z prawem. Zwrócił w szczególności uwagę, że art. 107 § 7 Kodeksu postępowania karnego określa wyczerpującą listę możliwych ograniczeń w czasie aresztu domowego, która nie obejmuje zakazu publicznego wypowiadania się. Skarżący podniósł, że zakaz wypowiadania się na temat konkretnej sprawy karnej był nadmierny i sprzeczny z interesem publicznym, zważywszy na wysoką rangę tego postępowania. Ponadto Komitet Śledczy wielokrotnie wypowiadał się na temat tej sprawy w mediach. Według skarżącego ograniczenie to poważnie utrudniło jego działalność publiczną i zawodową, w szczególności udział w debacie politycznej, i zostało nałożone bez żadnego uzasadnienia.

70. Skarżący twierdził również, że ograniczenie w korzystaniu przez niego z internetu było środkiem nieproporcjonalnym, ponieważ poważnie ograniczyło jego dostęp do informacji, nie służąc realizacji żadnego uzasadnionego interesu.

2. Ocena Trybunału

a) Zasady ogólne

71. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, swoboda wyrażania opinii stanowi jeden z zasadniczych fundamentów społeczeństwa

demokratycznego oraz jeden z podstawowych warunków jego postępu i samorealizacji każdej jednostki. Jak określono w art. 10, wolność ta podlega wyjątkom, które jednak muszą być interpretowane ściśle, a potrzeba jakichkolwiek ograniczeń musi być wykazana w sposób przekonujący (zob. m.in. *Handyside przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 7 grudnia 1976 r., § 49, Seria A nr 24; *Ceylan przeciwko Turcji* [WI], skarga nr 23556/94, § 32, ETPC z 1999-IV; *Editions Plon przeciwko Francji*, skarga nr 58148/00, § 42, ETPC z 2004-IV; *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July przeciwko Francji* [WI], skargi nr 21279/02 i 36448/02, § 45, ETPC z 2007-IV; oraz *Karácsony i Inni przeciwko Węgrom* [WI], skargi nr 42461/13 i 44357/13, § 123, ETPC z 2016-X).

72. Trybunał powtarza, że sformułowanie „przewidziane przez ustawę” z art. 10 ust. 2 oznacza nie tylko wymóg, by zaskarżony środek miał podstawę prawną w krajowej ustawie, ale odnosi się również do jakości danej ustawy, która powinna być dostępna dla zainteresowanej osoby oraz przewidywalna co do skutków (zob. *Rotaru przeciwko Rumunii* [WI], skarga nr 28341/95, § 52, ETPC z 2000-V, oraz *Maestri przeciwko Włochom* [WI], skarga nr 39748/98, § 30, ETPC z 2004-I). Jednakże wykładnia i stosowanie prawa krajowego należy przede wszystkim do organów krajowych, zwłaszcza do sądów (zob. m.in. *Waite i Kennedy przeciwko Niemcom* [WI], skarga nr 26083/94, § 54, ETPC z 1999-I; *Korbely przeciwko Węgrom* [WI], skarga nr 9174/02, §§ 72–73, ETPC z 2008; oraz *Centro Europa 7 S.r.l. i Di Stefano przeciwko Włochom* [WI], skarga nr 38433/09, § 140, ETPC z 2012).

73. Test „niezbędności w społeczeństwie demokratycznym” wymaga od Trybunału ustalenia, czy „ingerencja” będąca przedmiotem skargi odpowiadała „naglącej potrzebie społecznej”, czy była proporcjonalna do uzasadnionego zamierzonego celu oraz czy powody podane przez władze krajowe dla jej uzasadnienia są istotne i wystarczające (zob. *The Sunday Times przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (nr 1), 26 kwietnia 1979, § 62, Seria A nr 30). W szczególności Trybunał musi ustalić, czy powody przedstawione przez władze krajowe dla uzasadnienia ingerencji były „istotne i wystarczające” oraz czy podjęty środek był „proporcjonalny do zamierzonych, uzasadnionych celów”. (zob. *Chauvy i Inni przeciwko Francji*, skarga nr 64915/01, § 70, ETPC z 2004-VI). W tym celu Trybunał musi upewnić się, że władze krajowe, opierając się na możliwej do przyjęcia ocenie istotnych okoliczności faktycznych, zastosowały normy zgodne z zasadami zawartymi w art. 10. (zob. m.in. *Zana przeciwko Turcji*, 25 listopada 1997 r., § 51, *Zbiór Wyroków i Decyzji* 1997-VII).

b) Zastosowanie tych zasad w niniejszej sprawie

74. Trybunał zauważa, że w dniu 28 lutego 2014 roku Sąd Rejonowy okręgu Basmannyj ustalił warunki aresztu domowego skarżącego. Zakazano mu: (i) opuszczania mieszkania, (ii) komunikowania się z kimkolwiek poza najbliższą rodziną, (iii) korzystania ze środków łączności i internetu, oraz (iv)

składania oświadczeń, deklaracji, publicznego występowania lub komentowania sprawy karnej w mediach (zob. par. 16 powyżej). Zakaz porozumiewania się, korzystania z internetu i publicznego wypowiadania się w sprawie karnej niewątpliwie ograniczył jego zdolność do przekazywania i otrzymywania informacji. Stanowiło to ingerencję w jego wolność wyrażania opinii, niezależnie od tego, czy inne środki łączności były nadal dla niego dostępne, takie jak te sugerowane przez Rząd, gdy odnosił się do artykułu, który skarżący opublikował i wpisów na blogu dokonanych w jego imieniu. Trybunał przystąpi zatem do zbadania, czy środek ten był „przewidziany przez ustawę”, czy realizował jeden lub większą liczbę uzasadnionych celów wymienionych w art. 10 ust. 2 i czy był „niezbędny w społeczeństwie demokratycznym”.

75. Trybunał zauważa, że lista dopuszczalnych ograniczeń zawarta w art. 107 § 7 kodeksu postępowania karnego była wyczerpująca i sądy nie były uprawnione do nakładania innych warunków w związku z aresztem domowym. Trybunał zauważa, że pierwszy i trzeci z wyżej wymienionych warunków zostały wymienione w tym przepisie (zob. par. 37 powyżej), podczas gdy dwa inne warunki nie zostały wymienione. W szczególności uniemożliwienie kontaktu z „kimkolwiek z wyjątkiem najbliższej rodziny” wydaje się znacznie wykraczać poza pojęcie „niektórych osób”, o których mowa w tym artykule.

76. W dniu 21 sierpnia 2014 r. Sąd Rejonowy okręgu Zamoskworeckiego zmienił warunki, stwierdzając, że skarżącemu zakazano jedynie komunikowania się z „osobami, którym nadano status świadków w tej sprawie karnej”. Zakres zakazu został zatem wystarczająco zawężony, aby obejmował „niektóre osoby”. W dniu 10 października 2014 r. ten sam sąd uchylił zakaz publicznego komentowania sprawy karnej, uznając, że nie jest on zgodny z prawem.

77. Z powyższego można wywnioskować, że w okresie przed 10 października 2014 r. ograniczenia wolności wyrażania opinii przez skarżącego nie były zgodne z prawem, co zresztą przyznał sąd rejonowy.

78. W odniesieniu do późniejszego okresu Trybunał zauważa, że po usunięciu dwóch niezgodnych z prawem ograniczeń sąd nałożył nowe – na korzystanie z radia i telewizji – które wymienił wśród zakazanych środków łączności. Sposób sformułowania nowego warunku pozostawiał niejasność co do tego, czy skarżącemu zabroniono oglądania telewizji i słuchania radia, czy też ograniczenie dotyczyło jedynie występowania skarżącego na antenie. W każdym razie zakres nowego ograniczenia był nawet szerszy niż wcześniejszy zakaz publicznego wypowiadania się na temat sprawy karnej, ponieważ ograniczał dostęp skarżącego do środków masowego przekazu w celu wypowiadania się na jakikolwiek temat. Zważywszy na brzmienie i ogólny sens art. 107 § 7, w połączeniu z orzecznictwem sądowym w tej sprawie, Trybunał ma wątpliwości, czy zakaz korzystania z telewizji i radia stanowił właściwe rozszerzenie

ograniczenia w korzystaniu ze „środków łączności”. Trybunał nie musi jednak wypowiadać się na temat tego, czy ograniczenie to było zgodne z prawem krajowym, ponieważ, jak zostanie wyjaśnione poniżej, nie służyło ono realizacji uzasadnionego celu.

79. Trybunał stwierdził powyżej (par. 60), że formalnym powodem zastosowania wobec skarżącego aresztu domowego było ryzyko jego ucieczki. Sądy krajowe i Rząd odniosły się również do prawdopodobieństwa wywierania przez niego wpływu na świadków i utrudniania przebiegu postępowania sądowego, co mogłoby odpowiadać temu samemu celowi. Jednakże, jak Trybunał już ustalił, ryzyko to było całkowicie nieuzasadnione i nie wydaje się, aby odegrało ono jakąkolwiek rolę w podjęciu decyzji w sprawie środka zapobiegawczego (tamże). Ponadto nie było związku między ograniczeniem wolności wyrażania opinii przez skarżącego a wskazanym ryzykiem. W odniesieniu do ryzyka ucieczki, na które miały wskazywać podróże do obwodu moskiewskiego w czasie obowiązywania nakazu dotyczącego miejsca pobytu, trudno jest zrozumieć, w jaki sposób nawet rzeczywiste przekonanie, że skarżący zamierza uciec mogłoby mieć znaczenie dla zakazu korzystania przez niego z radia i telewizji jako środków łączności. Skarżący był zamknięty w swoim mieszkaniu; był pod ścisłą obserwacją i nosił elektroniczne urządzenie monitorujące; nie wolno mu było opuszczać mieszkania, nawet na spacer. W tych okolicznościach było mało prawdopodobne, że możliwość wydania publicznego oświadczenia za pośrednictwem radia lub telewizji ułatwiłaby skarżącemu ucieczkę. Co do możliwości wykorzystania przez skarżącego publicznego oświadczenia w celu wywarcia wpływu na świadków lub utrudnienia śledztwa w inny sposób, została ona przywołana w sposób abstrakcyjny, a jej związek z wykorzystaniem radia i telewizji pozostał równie wątpliwy.

80. Ograniczenia wymienione w art. 107 § 7 kodeksu postępowania karnego mogą być, w pewnych okolicznościach, uzasadnione interesem prowadzenia prawidłowego dochodzenia karnego, a zatem mieszczą się w celu „zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu” w rozumieniu art. 10 ust. 2 Konwencji. W niniejszym przypadku zostały one jednak zastosowane bez żadnego widocznego związku z wymogami dochodzenia karnego. Zakaz dostępu skarżącego do środków łączności zawarty w postanowieniu o areszcie domowym nie służył zapewnieniu jego stawiaennictwa przed śledczym lub na rozprawie i, podobnie jak decyzja o zastosowaniu wobec niego aresztu domowego, nie miał związku z celami wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

81. Trybunał stwierdza, że wolność wyrażania opinii skarżącego została poddana ograniczeniom niezgodnym z prawem w okresie do dnia 10 października 2014 r., a następnie nie realizowały one żadnego z uzasadnionych celów wymienionych w art. 10 ust. 2 Konwencji.

82. W związku z powyższym doszło do naruszenia art. 10 Konwencji.

III. DOMNIEMANE NARUSZENIE ART. 18 KONWENCJI

83. Skarżący podniósł, że został umieszczony w areszcie domowym z powodów politycznych, twierdząc, że jego aresztowanie było podyktowane chęcią uciszenia go przez władze i utrzymania go z dala od opinii publicznej. Skarżący powołał się na art. 18 Konwencji, który stanowi:

„Ograniczenia praw i wolności, na które zezwala niniejsza Konwencja, nie będą stosowane w innych celach, niż te, dla których je wprowadzono”.

A. Dopuszczalność

84. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, art. 18 Konwencji nie ma samodzielnego bytu; może być stosowany jedynie w powiązaniu z innymi artykułami Konwencji, a do naruszenia może dojść jedynie wówczas, gdy dane prawo lub wolność podlega ograniczeniom dopuszczalnym na podstawie Konwencji, takim jak np. art. 5 ust. 1 zdanie drugie oraz art. 8–11 akapity drugie, które dopuszczają ograniczenia tych praw i wolności (zob. *Merabishvili przeciwko Gruzji* [WI], skarga nr 72508/13, §§ 287–290, 28 listopada 2017 r.).

85. W niniejszej sprawie zarzuty dotyczące niewłaściwych przyczyn zastosowania wobec skarżącego aresztu domowego i nałożenia na niego ograniczeń na okres tego aresztu zostały podniesione na podstawie art. 18 w związku z art. 5 i 10 Konwencji. Trybunał już wcześniej uznał swoją właściwość do badania zarzutów dotyczących politycznych lub innych ukrytych motywów tymczasowego aresztowania w zakresie, w jakim może to oddzielić tymczasowe aresztowanie od postępowania karnego, w ramach którego zostało ono zarządzone (zob. *Łucenko przeciwko Ukrainie*, skarga nr 6492/11, § 108, 3 lipca 2012 r., *Tymoszenko przeciwko Ukrainie*, skarga nr 49872/11, § 297, 30 kwietnia 2013 r.).

86. W odniesieniu do zakresu badania Trybunał bierze pod uwagę charakter zarzutów oraz fakt, że ograniczenia swobody wyrażania opinii skarżącego zostały nałożone jako część postanowienia o zatrzymaniu; jako takie, były one nierozdzielnie związane z aresztem domowym skarżącego. Trybunał uważa za właściwe rozpatrzenie skargi na podstawie art. 18 w związku jedynie z art. 5.

87. Trybunał zauważa, że ta część skargi nie jest w sposób oczywisty nieuzasadniona w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a) Konwencji. Nadto Trybunał zauważa, że nie jest ona niedopuszczalna na żadnej innej podstawie. Należy zatem uznać ją za dopuszczalną.

B. Przedmiot skargi

1. Stanowiska stron

88. Rząd zakwestionował istnienie jakichkolwiek motywów politycznych leżących u podstaw decyzji proceduralnych podjętych w sprawie karnej. Niezależnie od działalności publicznej skarżącego, jego ściganie dotyczyło pospolitego przestępstwa oszustwa handlowego, które nie było związane z żadnymi czynnikami politycznymi, a śledztwo przebiegało w sposób standardowy dla tego typu spraw. Zdaniem Rządu skarżący nie przedstawił żadnego dowodu na to, że jego areszt domowy miał na celu usunięcie go z przestrzeni publicznej, a jego twierdzenia w tym względzie pozostały raczej ogólne. Ponadto Rząd utrzymywał, że podczas pobytu w areszcie domowym skarżący nadal był aktywny politycznie, działając za pośrednictwem członków swojej rodziny i przedstawicieli.

89. Skarżący utrzymywał, że umieszczenie go w areszcie domowym miało cele polityczne, służyło utrudnieniu mu udziału w życiu publicznym i uniemożliwieniu ujawnienia jego dochodzeń. Warunki aresztowania, w tym zakaz wypowiadania się publicznie oraz korzystania z internetu, radia i telewizji, nie miały żadnego związku z interesem prawidłowego rozpatrzenia jego sprawy karnej. Zaznaczył, że organy nadzoru były szczególnie surowe w egzekwowaniu zakazu publicznego komentowania: w wielu przypadkach, gdy artykuł napisany przez skarżącego na temat spraw publicznych, niezwiązanych ze sprawą karną, został opublikowany przez osobę trzecią, organ nadzoru wnioskował do sądu o umieszczenie go w areszcie tymczasowym.

2. Ocena Trybunału

a) Zasady ogólne

90. Trybunał rozwinął ostatnio ogólne zasady odnoszące się do art. 18 Konwencji w wyroku w sprawie *Merabishvili* (cyt. powyżej, §§ 287–317). Ustalenia, które mają bezpośrednie znaczenie dla niniejszej sprawy, są następujące (z pominięciem cytatów dotyczących sprawy):

„290. [...] naruszenie [art. 18] może nastąpić tylko wtedy, gdy dane prawo lub wolność podlega ograniczeniom dopuszczalnym na mocy Konwencji. [...]

291. Sam fakt, że ograniczenie prawa lub wolności wynikającej z Konwencji nie spełnia wszystkich wymogów klauzuli, która na nie zezwala, nie musi prowadzić do powstania sporu na podstawie art. 18. Odrębne rozpatrzenie skargi na podstawie tego artykułu jest uzasadnione tylko wtedy, gdy twierdzenie, że ograniczenie zostało zastosowane w celu, który nie jest przewidziany w Konwencji, wydaje się być zasadniczym aspektem sprawy. [...]

303. [...] w odniesieniu do sytuacji, w których ograniczenie służy realizacji więcej niż jednego celu [...] [s]twierdzenie, że obecność jakiegokolwiek innego celu [który nie mieści się w zakresie danej klauzuli ograniczającej] sama w sobie narusza art. 18 [...]

byłoby niezgodne z przedmiotem i celem art. 18, którym jest zakaz nadużywania władzy. [...]

305. [...] ograniczenie może być zgodne z materialnym postanowieniem Konwencji, które je dopuszcza, ponieważ realizuje cel dopuszczalny na mocy tego postanowienia, ale mimo to narusza art. 18, ponieważ było przeznaczone głównie do innego celu, który nie jest przewidziany w Konwencji; innymi słowy, jeżeli ten inny cel był dominujący. Z drugiej strony, jeżeli przewidziany cel jest celem głównym, ograniczenie nie jest sprzeczne z art. 18, nawet jeżeli służy także innemu celowi.

307. To, który cel jest dominujący w danym przypadku, zależy od wszystkich okoliczności. Oceniając tę kwestię, Trybunał będzie miał na uwadze charakter i stopień naganności domniemanego ukrytego celu oraz będzie pamiętał, że Konwencja została opracowana w celu utrzymania i promowania ideałów i wartości społeczeństwa demokratycznego pod rządami prawa.

308. W sytuacjach długotrwałych nie można wykluczyć, że ocena tego, który cel był dominujący, może zmieniać się z czasem.

311. [...] co do zasady, ciężar dowodu nie spoczywa na jednej lub drugiej stronie, ponieważ Trybunał bada wszystkie przedłożone mu materiały, niezależnie od ich pochodzenia, i może, w razie potrzeby, uzyskać materiały z urzędu. [...]

314. [...] standardem dowodowym przed [Trybunałem] jest „ponad wszelką wątpliwość”. [...] taki dowód może wynikać ze współlistnienia wystarczająco silnych, jasnych i spójnych poszlak lub podobnych nieobalonych domniemań faktów. [...] poziom przekonania wymagany do wyciągnięcia wniosku jest nieodłącznie związany z konkretnymi okolicznościami faktycznymi, charakterem zarzutu oraz rozpatrywanym prawem wynikającym z Konwencji [...]

315. [...] Sąd ma swobodę w ocenie nie tylko dopuszczalności i istotności, ale także wartości dowodowej każdego z przedstawionych mu dowodów.

316. Nie ma zatem powodu, aby Trybunał ograniczał się do bezpośredniego dowodu w odniesieniu do skarg na podstawie art. 18 Konwencji lub stosował specjalny standard dowodowy do takich zarzutów.

317. Należy jednak podkreślić, że poszlaki w tym kontekście oznaczają informacje o faktach pierwotnych albo fakty kontekstowe lub ciągi zdarzeń, które mogą stanowić podstawę wnioskowania o faktach pierwotnych [...] Doniesienia lub oświadczenia obserwatorów międzynarodowych, organizacji pozarządowych lub mediów, a także orzeczenia innych sądów krajowych lub międzynarodowych są często brane pod uwagę, w szczególności aby rzucić światło na fakty lub potwierdzić ustalenia poczynione przez Trybunał [...].”

91. Te same zasady zostały powtórzone i zastosowane w sprawie *Nawalny* (cyt. powyżej, §§ 163–76).

b) Zastosowanie tych zasad w niniejszej sprawie

92. Trybunał uważa, że w niniejszej skardze skarga na podstawie art. 18 stanowi zasadniczy aspekt sprawy, który nie został omówiony powyżej i zasługuje na odrębne rozpatrzenie.

93. Trybunał stwierdził powyżej, że zatrzymanie skarżącego w areszcie domowym zostało zarządzone niezgodnie z prawem, a zakaz dostępu do środków łączności nie służył realizacji uzasadnionego celu (zob. par. 63 i 81

powyżej). W świetle tych wniosków Trybunał może odstąpić od oceny kwestii wielości celów w odniesieniu do tych środków i skupić się na kwestii, czy w obliczu braku uzasadnionego celu istniał możliwy do zidentyfikowania cel ukryty (zob. *Nawalny*, cyt. powyżej, § 166).

94. Wniosek o zastąpienie zobowiązania do nieopuszczania Moskwy aresztem domowym został złożony w dniu 26 lutego 2014 r., bezpośrednio po dwukrotnym zatrzymaniu skarżącego w dniu 24 lutego 2014 r. za udział w niedozwolonych zgromadzeniach publicznych; Trybunał uznał, że oba te zatrzymania naruszają art. 5 i 11 Konwencji, a jedno z nich również art. 18 (zob. *Nawalny*, cyt. powyżej, §§ 71–72, 125–26, 138, 146 i 175). Ponadto Trybunał odnotował schemat zatrzymań skarżącego i stwierdził, że powody pozbawienia go wolności stawały się stopniowo coraz bardziej nieprawdopodobne (zob. *Nawalny*, cyt. powyżej, §§ 167–68). Trybunał dopuścił zarzut, zgodnie z którym skarżący został specjalnie i osobiście namierzony jako znany działacz (tamże, § 170). Jego pozbawienie wolności w niniejszej sprawie należy postrzegać w kontekście tego ciągu zdarzeń.

95. Trybunał zauważa następnie, że areszt domowy skarżącego, wraz z ograniczeniem jego wolności wyrażania opinii, trwał ponad dziesięć miesięcy. Czas ten wydaje się być nieodpowiedni do charakteru przedmiotowych zarzutów karnych; w szczególności nie zastosowano takich środków wobec brata skarżącego, który był głównym oskarżonym w sprawie o oszustwo. Ograniczenia nałożone na skarżącego, zwłaszcza zakaz komunikowania się, który nawet sądy krajowe uznały za niezgodny z prawem (zob. par. 77 powyżej), stawały się w trakcie tego okresu coraz bardziej nielogiczne, ponieważ ich brak związku z celami wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych stawał się coraz bardziej oczywisty (zob. par. 80 powyżej).

96. W sprawie *Nawalny*, cytowanej powyżej, omawiając art. 18 Konwencji w związku z art. 5 i 11, Trybunał oparł się na zbieżnych dowodach kontekstowych, zgodnie z którymi w okresie istotnym dla sprawy władze stawały się coraz surowsze w reakcjach na zachowanie skarżącego i innych działaczy politycznych oraz, bardziej ogólnie, w podejściu do zgromadzeń publicznych o charakterze politycznym (tamże, § 172). Trybunał odniósł się również do szerszego kontekstu podejmowanych przez władze rosyjskie prób kontrolowania działalności politycznej opozycji (tamże, § 173) oraz zwrócił uwagę na rolę skarżącego jako polityka opozycji pełniącego istotną funkcję publiczną w dyskursie demokratycznym (tamże, § 174).

97. Trybunał uważa, że dowody powołane w sprawie *Nawalny* są równie istotne dla niniejszej sprawy i mogą potwierdzić twierdzenia skarżącego, że umieszczenie go w areszcie domowym z ograniczeniami w zakresie komunikacji, korespondencji i korzystania z internetu miało na celu ograniczenie jego działalności publicznej, w tym organizowania wydarzeń publicznych i uczestniczenia w nich.

98. W świetle powyższego Trybunał uważa, że ograniczenia prawa do wolności skarżącego w niniejszej sprawie miały ten sam cel, co w sprawie *Nawalny*, a mianowicie stłumienie pluralizmu politycznego. Stanowiło to w rozumieniu art. 18 ukryty cel, który ponadto osiągnął znaczną wagę (tamże, § 174).

99. W związku z powyższym doszło do naruszenia art. 18 w związku z art. 5 Konwencji.

IV. ZASTOSOWANIE ART. 41 KONWENCJI

100. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

„Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeżeli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie”.

A. Zadośćuczynienie

101. Skarżący domagał się kwoty 100 000 euro (EUR) lub kwoty, którą określi Trybunał, tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową.

102. Rząd uznał, że przyznanie się do naruszenia, jeśli Trybunał je stwierdzi, będzie stanowiło wystarczające zadośćuczynienie.

103. Trybunał stwierdził wielokrotne naruszenie Konwencji w niniejszej sprawie i uważa, że w tych okolicznościach nie można zrekompensować cierpienia i frustracji skarżącego jedynie poprzez samo stwierdzenie naruszenia. Trybunał, dokonując oceny na zasadzie słuszności, przyznaje skarżącemu kwotę 20 000 EUR zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową.

B. Koszty i wydatki

104. Skarżący domagał się również kwoty 200 000 rubli rosyjskich (RUB) tytułem kosztów i wydatków poniesionych przed Trybunałem. Przedstawił kopię umowy o świadczenie usług prawnych z panią Mikhaylovą, ale wyjaśnił, że nie zapłacił jej na podstawie tej umowy, ponieważ jego rachunki bankowe były objęte nakazem sądowym w związku ze sprawą karną. Poprosił, aby ewentualna przyznana kwota została przelana na jej konto bankowe.

105. Rząd zakwestionował roszczenia na podstawie tego, że umowa o świadczenie pomocy prawnej ustalała opłaty niezależnie od ilości pracy, która miała być wykonana w ramach umowy. Zakwestionował kwotę związaną z kosztami obsługi prawnej jako nieuzasadnioną.

106. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału skarżącemu przysługuje prawo do zwrotu poniesionych kosztów i wydatków w zakresie, w jakim wykazał,

że były one rzeczywiście i koniecznie poniesione i były uzasadnione co do wysokości. W niniejszej sprawie, uwzględniając posiadaną dokumentację oraz powyższe kryteria, Trybunał uznaje, że uzasadnione będzie przyznanie pełnych żądanych kwot. Tytułem zwrotu kosztów i wydatków Trybunał zasądza kwotę 2 665 EUR, która zostanie przelana na rachunek bankowy wskazany przez skarżącego.

C. Odsetki za zwłokę

107. Trybunał za słuszne uznaje wyznaczenie wysokości odsetek za zwłokę na podstawie marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego powiększonej o trzy punkty procentowe.

Z POWYŻSZYCH WZGLĘDÓW TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje* skargę za dopuszczalną;
2. *Orzeka*, że doszło do naruszenia art. 5 Konwencji;
3. *Orzeka*, że doszło do naruszenia art. 10 Konwencji.
4. *Orzeka*, że doszło do naruszenia art. 18 Konwencji w związku z art. 5 Konwencji;
5. *Orzeka*,
 - a) że pozwane państwo winno, w terminie trzech miesięcy od daty, w której niniejszy wyrok stanie się ostateczny zgodnie z art. 44 ust. 2 Konwencji, uiścić na rzecz skarżącego następujące kwoty, przeliczone na ruble rosyjskie według kursu obowiązującego w dniu płatności:
 - (i) 20 000 EUR (dwadzieścia tysięcy euro), plus wszelkie należne podatki, tytułem zadośćuczynienia za szkodę majątkową i niemajątkową;
 - (ii) 2 665 EUR (dwa tysiące sześćset sześćdziesiąt pięć euro), plus wszelkie podatki należne od skarżącego, tytułem poniesionych kosztów i wydatków;
 - b) że od upływu wyżej wskazanego terminu trzech miesięcy aż do momentu uregulowania należności, należne będą odsetki zwykłe od określonej powyżej kwoty, naliczone według stopy równej marginalnej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego obowiązującej w tym okresie, powiększonej o trzy punkty procentowe;

6. *Oddala* pozostałą część roszczenia skarżącej dotyczącego słusznego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie dnia 9 kwietnia 2019 r., zgodnie z Regulą 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Stephen Phillips
Kancierz

Vincent A. De Gaetano
Przewodniczący